

I kapitel tre omtales bevægelsens principper og læren, og i kapitlerne fire og fem gennemgås det afgørende, gennembrydende møde i 1934 på Høsbjør og de efterfølgende kampagner. Særligt kan Sødals grundige skildring af mødet på Høsbjør fremhæves. Kapitel seks handler om netværkets organisering, og i det omfangsrige kapitel syv omtaler Sødal den fremtrædende politiker Carl J. Hambros sammensatte forhold til bevægelsen samt de markante kulturpersonligheder forfatteren Ronald Fangens og mediestrategen Frederik Ramms bestræbelser på at bringe bevægelsen ind i kulturdebatten. Kapitel otte beskriver bevægelsens aftagen, og i kapitel ni gennemgår Sødal romaner og skuespil om bevægelsen af Fangen og Ramm. I kapitel ti, hvor Sødal omtaler litterær kritik af bevægelsen, nævnes bl.a. værker af forfatterne Aksel Sandemose (362) og Sigurd Hoel (368). Sødal tilvejebringer i gennemgangen af litteraturen om bevægelsen indtryk af, at den litterære debat var præget af stereotypiserede karakterer og også af den storm, bevægelsen rejste i det norske kulturliv. Kritikken af bevægelsen fra norske forfattere var inspireret af Sigmund Freuds og Wilhelm Reichs psykoanalytiske teorier. Udtrykt med andre ord blev debatten om Oxford-gruppebevægelsen en del af den verserende kulturkamp i Norge.

Sødal har inddraget en lang række nye kilder og meget nyt stof i sin omfangsrige og bredt anlagte fremstilling om bevægelsen i Norge. Hertil kommer, at bogen informerer om generelle principper og træk i bevægelsen. Indimellem skal læseren dog på grund af bogens struktur og de mange informationer holde fast for at bevare overblikket. Sødals afvejning af bevægelsens indflydelse på kirke- og kulturlivet tager sig især ud til kulturlivets fordel, og balancen tipper til fordel for Sødals interesse for kulturlivet. Dette kommer til at skygge for, at bl.a. den indflydelsesrige biskop Eivind Berggrav også tog del i debatten om bevægelsen i større omfang, end det fremgår af Sødals bog. Den drøftelse, der, som det fremgår af tekster fra samtiden, i stort omfang fandt sted i kirkelige kredse om samspillet mellem psykoanalyse, sjælesorg og Oxford-gruppebevægelsen, blev også en del af kulturkampen.

Ida Balslev Willert

Peter K. Westergaard

Mennesket er et ceremonielt dyr. Ludwig Wittgensteins Bemærkninger om Frazers 'Den gyldne gren'. København: Forlaget Anis 2013. 221 s. Kr. 249.

Ludwig Wittgenstein skrev i to omgange med næsten 20 års mellemrum "Bemærkungen" til den engelske religionshistoriker James Frazer's bog *The Golden Bough*. I det første sæt bemærkninger skrev han bl.a. (i min oversættelse): "Man kunne næsten sige, at mennesket er et ceremonielt dyr. Det er vel til dels forkert, til dels noget vrøvl, men der er også noget rigtigt i det". Herfra har Peter K. Westergaard hentet titlen til sin bog (men mærkeligt nok gør han ellers ikke noget ud af netop denne bemærkning). I førstedelen

af bogen præsenteres en række, fortrinsvis engelske, forskeres tolkninger af det første sæt "Bemerkungen". Han inddeler dem i 6 kategorier, hvoraf den første og nok mest udbredte er "den emotive eller ekspressive". Det er den, som ofte illustreres med denne bemærkning: "Når jeg er vred over et eller andet, så slår jeg en gang imellem min stok mod jorden eller mod et træ etc. Men jeg tror dog ikke, at jorden er skyldig, eller at slaget kan hjælpe nogen. "Jeg giver min vrede luft". Og det er, hvad alle riter er af". Westergaard har sympati for denne tolkning, men plæderer selv for, hvad han kalder "den rapsodiske", som "søger at fastholde, at *Bemerkungens* brudflader, fragmentariske karakter og ændringer i perspektiv og interesser er karakteristisk for Wittgensteins tekster i det hele taget". Og når Wittgenstein kommenterer Frazer, så er det ikke bare, fordi han er interesseret i religion, men også fordi, det giver ham lejlighed til at kortlægge sproglige fænomener. I bogens anden del præsenterer Westergaard igen en række tolkninger af "Bemerkungen" korte anden del og argumenterer i et kapitel med overskriften "En replik" for sin egen filosofisk-psykologiske tolkning. Wittgenstein var optaget af Frazers skildringer af de skotske "Beltane-fester", bålfester, hvor en af deltagerne blev udvalgt til at skulle brændes. Wittgenstein skriver fx.: "Det er, når jeg ser en sådan skik, hører om den, som når jeg ser en mand, der ved en ubetydelig anledning taler hårdt til en anden...". Westergaard viser, at det andet sæt bemærkninger kredser om de samme filosofisk-psykologiske temaer, som optog Wittgenstein, da han arbejdede på sit posthume filosofiske hovedværk *Philosophische Untersuchungen*, del 2. Han skelnede fx mellem "målelig" og "umålelig" evidens for andre personers følelser og psykiske tilstande. Til den sidste hører "finhed i blik, gebærde og tone".

Efter en Wittgenstein-bibliografi og en fortegnelse over sekundær-litteratur (med kun tre danske titler, alle med Peter K. Westergaard som forfatter!), følger en oversættelse af "Bemerkungen" og af den del af Frazer's bog, som handler om de nævnte "Beltane-fester". Westergaards bog bærer vidne om hans fortrolighed med Wittgenstein-arkivet i Bergen (vi får nøje beskrivelser af de efterladte manuskripter's sidetal eller omfang af siderne!) og hans imponerende kendskab til Wittgensteins forfatterskab og til litteraturen om det. Det er en international bog, som bør oversættes til engelsk. Men det, en dansk læser umiddelbart kan få ud af bogen, er måske kun, at Wittgenstein polemiserede mod Frazer's evolutionistiske opfattelse af religionen, for mennesket er jo nu engang "et ceremonielt dyr". Vi foretager os ting, som vi ikke kan begrunde rationelt. Et af Wittgensteins eksempler: "Hvis et menneske i vort (eller i det mindste i mit) selskab ler for meget, så presser jeg halvt ufrivilligt læberne sammen, som om jeg troede, at jeg på den måde kunne holde hans lukkede". Og så gad jeg for resten godt vide, hvad Peter K. Westergaard mener med udtrykket "anti-ismatisk", som han bruger gentagne gange i sin i øvrigt velskrevne bog!